

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

**R. P. Pavli Laymann è Societate I: Theologiae Moralis
Compendiv[m] absolutissimum et in quinq[ue] libros
partitum**

Laymann, Paul

Moguntiae

Pars II. De obligationibus contractus ex iniusta læsione.

urn:nbn:de:hbz:466:1-40716

PARS ALTERA.

De obligationibus contractis ex iniu-
sta læsione fame, & honoris.

CAP. I.

Quid sit fama? honor? laus? gloria?

Fama est bona existimatio de aliorum excel-
lencia. 1

Amor est testificatio (exterioribus signis)
alienæ excellentiæ animo conceptæ. 2

Laus differt ab honore, quod laus solum consistit
in verbis.

Gloria est effectus honoris. Nam exinde, quod de
alterius bonitate & excellentia testificamur, clarescit
eius excellentia in notitia plurimorum.

CAP. II.

*De temerario Iudicio, suspitione ac du-
bitatione.*

Iudicium, suspicio & dubitatio differunt. Iudicium
enim est firma animi sententia, siue assensus. Suspi-
cio est assensus debilis, iunctus cum formidine op-
positi. Dubitatio non est assensus, sed veluti suspen-
sio animi.

Suspicio alia est levis, quæ valde debilem assen-
sum, multum tamen dubitationis habet. Suspicio a-
lia grauis, quæ plus assensus & parum dubitationis
habet, sæpe appellatur præsumptio vehemens. Alia
dicitur certa suspicio & violenta, excludens omnem
dubitacionem, ideoq; pertingit ad integram crude-
litatem ex coniecturis seu iudiciis haustam.

Ecce 5 *suspicio* Dubita-

2 Dubitatio, suspicio, iudicium, aliud est prudens (quod nititur sufficientibus indicibus seu coniecturis ad generandam alicui dubitationem de alterius probitate; suspensionem vel iudicium de improbitate); aliud verò est temerarium & imprudens, quod sufficientibus indicibus non innititur.

NB. Quod maiora indicia requirantur ad ferendam contra aliquem sententiam in externo publico iudicio, quam interno cuiusq; hominis: atq; in foro externo maiora inditia siue probationes exigantur ad criminis condemnationem, quàm civilis causæ definitionem. Vnde licet Salomon ex præsumptione violenta (quod n. parentes filios amore prosequuntur veluti naturæ præsumptio est) filiolum vni mulierum adiudicavit, alteram tamen tanquam nocentem non legitur punivisse.

3 Licet iudicium vel suspicio temeraria, sicut de heresis, blasphemia, &c. sint peccata subiective intellectui, consensus tamen voluntatis necessarius requiritur, vt formalem rationem peccati habeant.

4 Suspiciari vel iudicare de proximo, vbi sufficientia indicia se præbent, nec charitati, nec iustitiæ repugnat. Ratio, quia proximus ius suæ existimationis a comparatione eius, cui crimine sufficientibus indicibus cognitum est, sed cum sæpe decipiamur expedit nimium extra necessitatis ac utilitatis rationes committimus & incertis rumoribus in proximi infamitate nullam fidem habeamus. Quod si necessitas postulat, v. c. in prælatis, parentibus, quorum est committere errores suorum, expendere possunt, quantum indicia alicuius mali probationes habeant, vt si opus sit remedium adhibere possint, tamè cautio adhibenda ne nimia suspicione animos suorum alienent, & inquietos reddant.

Temere iudicare proximum, est peccatum cōtra iustitiam, suo pte genere mortale, patet Marci 7. *No- lite iudicare*; item Iacobi 4. *Qui iudicat fratrem suum, detrahit legi*. Ratio, Quisq; ius habet ad bonam existimationem sui, donec de eo crimen cognoscatur, iuxta illud: *Quisq; præsūmēdus est bonus, donec demonstretur malus*. Ergo iniuriam infert, qui illum in corde suo temere iudicat & damnat.

NB. Ut sit mortale, requiritur res grauis, id est, talis, vt spectatis circumstantiis personæ, is de quo sinistrè iudicatur, si sciret tale de se iudicium temerè conceptum esse, meritò grauem iniuriam & læsionē suæ existimationis censeret. Item requiritur perfectio actus, alias veniale.

Temere de proximo suspicari vel de eius probitate dubitare, est ex genere veniale. Ratio, quia per suspicionem fama parum læditur: nam fama non est leuis & subitanea bona existimatio, sed est permanens de altero. Sinistra autem suspicio ad eò imperfecta est, vt parum imminuat ante conceptam de proximo bonam opinionem, multò minus in animo reponat contrariam malam famam, quippe statim suspicans, se corrigens, si opus sit.

Quod si suspicio sit de re grauissima, prodicione, incestu, & de persona honesta, vix accidit sine odio, id eò mortale fieri potest.

NB. Si dubites de proximi bonitate, licet per se veniale, tamen si talem dubitationem exterius significes, v. c. ob id in mores eius inquiras, potes peccare mortaliter; tamen non prohibetur, si dubites v. c. de quodam, vt custodias tua diligenter, sit a prohibeas, ne cum tali adolescente loquatur, quod accidere possit, vt ab eo seducatur.

Dubia

7 Dubia in meliorem partem interpretanda sunt, negatiuè, quamdiu scilicet dubia res est, quod etiam in externo foro vsuuenit; nam si reus de crimine conuictus non sit, absoluitur, non affirmando crimen non admisisse, sed de eo demonstrata non fuisse, iuxta illud: *Quamdiu aliquis non demonstratur nocens, censendus est innocens.* Et regula 11. in 6. *Cum sunt partium iura obscura, Reo fauendum est potius, quam Actori.* Ratio assertionis est; Satius est in dubio frequenter falli benè opinando de proximo, quàm malè opinando vel semel decipi. Nam ille speculatiui intellectus error, cum circa secularia versetur, exiguum malum versetur: hic autem error practicus est, cum voluntaria malitia & proximi iniuria coniunctus, idq; propter ea quod in dubio nemo condemnandus, aut pollutione famæ spoliandus sit.

8 Qui semel malus, semper præsumitur esse malus. Intellige in eodem genere delicti, & quamdiu ex iudiciis emendatio colligi non potest Ratio, qui enim semel voluntatem d. liberate inclinauit in malum peccati, in eodem veluti captus est, donec animus mutet & corrigat. Quod verò animus mutauit hoc non præsumitur, sed probari debet vel indicium ostendi, sicuti si quis semel deprehendatur esse pauper, non præsumitur esse diues, donec id probetur iudiciis demonstrat.

Hæc regula vera est, quatenus agitur de cautela alieno incommodo; Sic qui fraudulentè tutelam administravit, etsi satisfacere velit à tutela tanquam suspectus remouendus est.

NB. Et marito semel scæuienti non est restituenda vxor, ob scæuitiam digressa, nisi securitas ei prouideri possit, c. literas. Et semel periurus etiam emendatus non

non debet admitti ad testimonium ferendum cit. c. testimonium. Quod si sciamus aliquem semel mentitum fornicatum esse, de eius probitate merito dubitamus, donec emendationis signa prodat. Nam emendatio est quid facti, factum autem in dubio non præsumitur.

CAP. III.

De detractiōe.

Detractio est alienæ famæ iniusta diminutio, vel fit directè vel indirectè. Directè quadriupliciter 1. imponendo alicui crimèn falsum. 2. Exaggerare crimen verum vel falsum. 3. Manifestare crimen occultum. 4. Opus rectum sinistrè interpretari.

Indirectè tripliciter. 1. Alterius dotes inficiari. 2. Eisdem eleuare siue extenuare. 3. Malitiosè recitare: vt, si alius hominem laudantibus subiicias. *Ego taceo*; aut frontem contrahas, adde frigidam & simulatam laudationem.

Detractio est ex genere mortale grauius furto, minus homicidio. Tantò enim peccatum grauius est, quanto maiore bono iniustè priuat: Atqui, vt Salomon ait, Prov. 22. Melius est nomen bonum, quàm diuitiæ muliæ. Accedit, quod sæpe per detractiōem non solum fama proximi lædatur, sed etiam amicitia & pax inter homines violatur: quod sursoris peccatum dicitur, Eccles. 28. Quod si quis per detractiōem causa sit damni in corpore, aut bonis fortunæ, cum plures sint species, in Confessione explicari debent.

Detractio sæpe est peccatum tantum veniale, vel ob materiæ leuitatem, vel ob imperfectionem actus ex linguæ præcipitatione, nisi enim hoc dicamus, totum

rum genus humanum periclitabitur. De Religio-
fo dicere, quod sit assuetus mendaciis est mortale,
Veniale si v. c. de milite aut homine plebeio, dicas
quod fuerit ebrius. Veniale si dicas alium esse super-
bum, auarum, iracundum, &c. quia audientes inter-
pretari solent de naturali propensione ad eiusmodi
vitia. Excipe nisi circumstantiae accedant, vt exilia-
matio hominis grauius laedatur.

4 Detractio alia est formalis, quae fit cum proposito
nocendi, alia materialis, quae ex animi leuitate fit sine
directo nocendi proposito. Vtraque est ex gene-
re mortalis contra iustitiam commutatiuam, quan-
doquidem ad damnum iniuste inferendum sufficit
voluntarium indirectum ac imputatiuum: tamen
detractio materialis ob imperfectionem actus fre-
quenter est venialis. Hinc in confessionibus quere-
ndum, an cui detraxit, habuit odium aut voluntatem
nocendi.

NB. Praeterea alia detractio est, per quam crimen
falsum alicui affingitur, alia per quam crimen verum
occultum de aliquo proditur. Illa ex genere (quippe
mendacium perniciosum) grauiorem iniuriam con-
tinet. Nam qui pernicioso mendacio famam alicui
detrahit, non solum possessione, sed quasi dominium
famae spoliatur; qui autem crimen verum occultum
prodit, proprie tantum priuat hominem in
possessione, non etiam dominium; quandoque
dem fama per se & secundum veritatem crimine-
so debita non est, sed per accidens, id est, ob publi-
cam ignorantiam. Nam sicut probabilis tua ignorantia
saepe efficit, vt alienum equum, v. c. iuste possideas,
iniuriamque inferat, qui eum tibi eripiat, antequam
liquido constet tuum non esse: ita publica igno-
rantia

tantia tui criminis efficit, ut iuste apud eos possideas bonam existimationem, siue famam; iniuriamque inferat, qui eam tibi eripit, antequam publice innotescat, tibi reipsa debitam non esse, solum ob ignorantiam.

Crimen alterius occultum manifestare non semper est illicitum, sed quibusdam casibus concessum, & præceptum. 1. Ut consilium vel auxilium capias à viro prudente, sed operam dare debes pro posse, ut id fiat cum minimo damno peccatoris, & persona non nominanda nisi sit necesse. 2. Si opus sit ad impediendum maius damnum communitatis, priuatæ personæ, ipsiusue criminosis. v. c. Si homo ineptus ad parochiam, promouendus cum damno animarum: Si medicus imperitus ad curationem corporis accersendus: si persona in matrimonium accipienda, unde mali exitus timendi, prius tamen mouendi sunt nocentes, si spes sit illos obtemperaturos.

NB Si quis dotem virgini reliquit dandam, quæ publice virgo censetur, tu autem illam corruptam nosti, non licet tibi occultam eius fornicationem prodere. Ratio, quia virgo illa putatitia nullam iniuriam infert dotem petendo: Cum enim publice virgo habeatur, in externa politia omnibus virginum priuilegiis gaudet iuxta morem patrium scriptum gestare possit, similiter itaque & dotem petere potest, neque alia mens fuit testatoris, cum inquirere in occulta crimina valde perniciosum sit Reipubl. Ficti tamen simulatio pauperis accipientis elemosynam pauperibus decretam detegi potest, quia simulatio illius, cum verè pauper non sit, ut pono iniusta & perniciofa est: quod si pauper occultus, criminosis, si iis eleem: decreta, qui nulla infamia

infamia laborant, non sint prodenda occulta eorum crimina.

NB. Quotiescunque ius habes aliquem accusandi de crimine occulto, quod probari potest, tumcluso odio, fas est accusationem inferre coram iudice competente, eo fine, ut V. C. repellatur ad ultimum, eaque alteri obueniat, ita potes repellere aliquem à ferendo testimonio, vel cōpetitorum à beneficio, & ut eo excluso, tibi obueniat, vteris enim hac in re tua.

6 Crimen alterius graue etiam vni homini prudenter sine iusta causa manifestare mortale est, quia plerumque etiam hanc iacturam magni aestimant, tamen sepe culpa minuitur, si quis solatii causa acceptam aliquo iniuriam amico manifestat, quod eam silentio decoquere, atque cum nemine communitur valde difficile videatur.

7 Si ita narretur crimen ex relatione aliorum, vnde dubile sit audientes non credituros, non est peccatum mortale; quod si ita narretur, ut aliis crederetur leuitate animi, malam suspicionem accepturum, peccat contra charitatem, sed non contra iustitiam. Prius prob. quia duplicis mali occasionem praebet, tum quod audientes temerè iudicando, scandalum patiuntur, tum quod alter famae suae iacturam quae eosdem incurrit. Probatur posterius, Cum enim audientes non ex pondere narrationis, sed ex leuitate animi fidem adhibeant, Eccl. 29. narranti tanquam causae ad se tibi non potest, ut nec ad restitutionem famae obligatur. Quod si ita narret, ut narratio forte pondere fidem apud audientes merentur, vel sinistra suspicionem generet, peccat contra iustitiam & tenetur ad restitutionem.

Crime

Crimen in loco ut notorium notitia facti (quale est, quod se ita plurimum hominum conspectui exhibet, ut nulla tergite: fatione celari possit) aliis ignorantibus manifestare non est illicitum. Nam ex minoribus censetur tunc spoliatus iure ac possessione famæ suæ, quando crimen adeo manifestum est, ut moraliter impossibile sit, quin in aliorum cohabitantium notitiam deveniat, eadem est ratio, si crimen notorium sit non suspitione; v. c. Si dicas Sacerdotiale mulierem suspectam, quod multis in vicinia notum est.

NB. Crimen notorium vel famosum existimatur, si in domo sint 8. sufficit, si 4. sciant. Si 20. sufficit, si 8. In oppido, quod 40. domos, suffi. iunt 10. domus. Si civitas 500. suffi. iunt 30. per civitatem dispersi, alias non si in vna solum & alia sciatur, non ad aliam oportet divulgare; nisi existimeur criminis infamia etiam ad alia loca divulganda.

NB. Crimen falsum ex relatione aliorum ignoras aliis narrare aliquando excusat a mortali, alias contra iustitiam, mortale: quia innocentem infamare iniustum est, quod etiam facit, qui ex relatione aliorum adiuvat infamantem.

NB. Præterea infamato per vitæ emendationem famam recuperandi iniuria infertur, si de præterito crimine denuò infametur, ut pote iam obliuione obuito. Ratio est, quia sicut malis moribus infamia facti contrahitur, & fama bona amittitur, ita cõtrariis bonis moribus infamia facti aboletur, & fama bona recuperatur.

Crimen in iudicio notorium, per Rei confessionem, vel testium depositionem, (quod notorium iuris dicitur)

FF

dicitur)

dicitur) non potest sine iniuria divulgari. Ratio quia tunc solum in ordine ad Iudicem, ut Reum condemnare possit, & nondum in ordine ad populum, publicum crimen censetur. Quod si verummen paulo post publicandum, tunc grauis iniuria non erit, anteuertere, imò nulla si ob iustam causam, sicut Christus Dominus Iudæ. Ioan. 13.

- 10 Crimen per Iudicis publicam condemnationem notorium, etiam in locis sine iniuria euulgatur. Ratio; quia sicut Magistratus in criminis vindicta Reum corporis & fortunarum bonis, ita & factus spoliandi ius habet, idque re ipsa efficere debet quando eum publica sententia coram populo crimine condemnat.

Quòd si crimen ea conditione publicetur, ut eius notitia inter certos limites, v. c. Mortalia maneat, iniuriatur ille, de quo crimen manifestatur.

- 11 Infamem de vno crimine non licet infamare aliis diuersi generis occultis, etiam, si minora sunt, v. c. de publico fure, occultum adulterium.

- 12 Laudatæ Communitati, v. c. Regularium Ordini detrudere, graue crimen est.

- 13 Licet detractio erga defunctum, minus est vitiosa, quàm erga viuum, potest tamen & illud esse vitiosum. Ratio, quia mortuus viuit in hominum memoria, ac possessionem bonæ famæ & gloriæ habet, qua si illum per iniuriam spoliatur, damnū infertur, obligatione restituendi.

- 14 Auditor detractoris peccat, si detractio ei ostendatur; ad detractioem expresse vel tacite impeditur detractioem, cum facile possit, non impeditur. Ratio patet ex Apost. Rom. postremum (contra charitatem) Prov. 15. Ps. 100.

Elicere crimen occultum cogitando ex curiositate, & exiguum inde detrimentum causare criminoso, veniale est.

Seipsum sine causa infamare, non est peccatū contra iustitiam, sed solum prodigalitaris ex genere veniale. Ratio, quia homo est dominus fame suæ, quippe quā propriis virtutibus comparavit, ut proinde nemini iniuriam inferat, si eam prodigat. Per accidens tamen potest esse mortale, si iactes te de crimine mortali, in eo delectando iuxta Ps. 51. 2. Si crimen tuum manifestando propriam vitam in discrimen absque causa conicias. 3. Si criminis infamia cum aliorum damno & scandalo iuncta sit.

Episcopus vel similis persona publica, iniuste infamata, tenetur se defendendo infamiam repellere, propter communitatis bonum.

CAP. IV.

De Denuntiatione fraterna.

Duplex est denunciatio, i. Iudicialis, quæ fit apud superiorem tanquam Iudicem, (hæc vel criminalis, quæ publicam vindictam communis boni gratia, peccat, vel civilis quæ priuatum interesse seu satisfactionem intendit.) Altera Evangelica seu charitativa, quæ ipsius spectat peccatoris emendationem, ut principalem finem, cuius species sunt denunciatio Canonica (quæ secundum canonū statuta fit ad impediendum damnum spirituale, v.c. Si Clericus denunciatur Clerico, ut deponatur ab officio, quia est perniciosus plebi) Regularis denunciatio fit in Religione secundum cuiusque Ordinis statuta.

Crimen fratris occultum interdum denunciatur prælato, quatenus est persona publica, (quamvis

Ff 2 non

non iudicialiter) interdum quatenus est persona singularis, ad paternè corripiendum idonea. Nam cuius est ordinare homines ad finem, eiusdem etiam cognoscere de medijs, quibus peruenitur ad finem. Quare cum Prælati debeant Christianos ordinare ad finem salutis aeternæ, ad eosdem etiam perueniendum præcipere ea, quibus ut medijs hunc finem sequi debent; tum veiò prohibere ac tollere ea, vbi licet mortalia peccata (per monitionem secretam vel si ea non iuuet, publica confusione, sine ministerii participatione veluti putridi membri) quibus à disciplina excluduntur.

NB. Quædam crimina sunt notoria, quædam occultata, quædam noxia communitati, V.C. hæres, proditio, crimen læsæ Maiestatis, falsa iuramentum, quædam particularia noxia seu ipsis peccantibus, sodomia, siue innocenti, ut furtum, adulterium.

NB. Ordinem corrigendi fratrem, vid. Matth.

3 Crimina notoria statim ad prælatum deferri sunt, nulla alia monitione præcedente, sumitur ex Tim. 2. Peccantem coram omnibus argue, vbi ceteri timorem habeant; vbi Apostolus loquitur de publicis peccatis; Christus vero de occultis.

NB. Crimina quæ Reipublicæ perniciose sunt, nec adhuc occulta, si indicijs ostendi possunt, prælati fides habeatur, prælato statim denuntiari debent. Ratio, quia maius est bonum publicum, quod tunc in periculo versatur, quam sit primum bonum famæ peccatoris occulti. Erga famam peccatoris negligi debet, ut bono publico succurratur. Excepit certa spes sit peccatum tale occulta monitione denuntiari; quia alias peccator sine causa necessitatis famaretur, contra charitatis legem. Secundo si in

liquo casu sufficere videatur, vt crimen occultum Reipubl. perniciosum generaliter denunciatur, tunc non est experimenda, iuxta Reg. Quod seruanda est fama proximi, quotiescunq; maior necessitas non urget eam lacerandi.

Crimina perniciofa non merè præterita, licet occulta sint, plerunq; statim prælato denunciari possunt, vt caueat, impediatur, v. c. furtum, homicidium, sollicitatio ad turpia. Ratio, quia naturali iure quisq; obligatus est ad defendendum innocentem ab iniuria hominis nocentis, etiam posthabito aliquo damno innocentis, nisi maior famæ vel vitæ iactura criminoso timeatur, quam sit damnum (v. c. exiguum furtum) proximo ex crimine alterius eueniens.

NB. Cum moderamine inculpatæ tutelæ, si alio modo non possit testium testimonium infirmare, potes etiam occultum crimē, v. c. periurii, &c. significare. Idem dicendum de aliis criminibus occultis proximi, cessuris in tuum proprium detrimentum, quod alio modo tollere non potes, quam denunciando.

Si crimen occultum, quod nec tibi nec alteri perniciosum, sed peccantibus tantum, v. c. blasphemia, Sodomia, tantum noxium est, per se solus emendare potes, tunc peccas contra ordinem à Christo traditum, si prælato statim denuncies. Et prælatus non potest iuste hoc præcipere, sumitur ex verbis Christi Matth. 18. Si peccauerit in te frater tuus, &c. quia tunc sine necessitate fama fratris læderetur. Si tamen timeatur recidua in Religionibus, licet statim prælato denunciare tanquam patri, quia aptior est ad efficaciter emendandum, & grauiora peccata Religionum propter assiduam familiaritatem habentur,

Ff 3 per-

6 perniciosum, idcirco hoc titulo possint potius denunciari.

Qui crimen occultum pro se emendare non potest, plerumque praelato, tanquam patri ad secretam emendationem denunciare potius debet, quam aliis ignorantibus. Quia ille praesumitur magis idoneus ad emendandum quam alius. Nec obstantiam peccatoris non nihil minuendam apud praelatum, eò quod spirituale commodum inde promouendum sit maius.

7 Crimen occultum non perniciosum, Praelato quam publicae personae ad eunlgationem denunciari non potest, nisi secreta monitio, imo & testificatio antecesserit, modo tamen profutura praesumitur ex verbis Christi Matth. 18.

8 Si denunciatio ob aliquam causam illicita sit, pote contra charitatem vel ordinem à Christo datum non debet fieri, etiamsi praelatus iubeat. Praelatus non censetur aliter praecipere criminis denunciationem, nisi obseruato ordine à Christo praescripto. Et si emendatus est peccator, cessat finis praeccepti, ideoque parcere oportet famularibus.

9 Impedimentum occultum matrimonii publicae promulgationem denunciari debet; et denunciatus qui probe cognitum habet, illud publicare non possit; aperitur enim via praelati ad impedimentum verius indagare, & matrimonium cum Sacramento irreuerentia, & non sine sceleris trahendus, adhibitis admonitionibus ac terroribus impedire possit.

10 Interrogatus de occulto impedimento, aut multa irregularitate, debet abstinere à Sacramento matrimonii.

matrimonii, ordinis, vel defectum manifestare; cum in tali inquisitione non agatur ad criminis vindictam, sed ad impediendum peccatum, seruandum honorem Sacrament. Vnde sequitur, quod Prælati V.C. etiam parochus (modo non in sacra Confess. cognoscat) inquirere debeat de impedimento occulto, cuius aliqua probabilis suspicio, licet non publica infamia sit.

In delictis puerorum, domesticorum, non ita II
plerumque obseruandus est ordo correptionis, sed fermè statim ad præceptorem vel patremfamilias deferre possunt, vt salubriter corripiant. Ratio, quia nulla inde sequitur infamia, & talis denunciandi consuetudo ordinata est ad bonum denunciatorum; qui paterna correptione indigent, vt à maioribus vitiis abstrahantur, & alii studiosi aut filii facilius à criminibus contineantur. Et potest paterfamilias, materfamilias (vtpote suo etiam modo ius habens puniendi) delicta domesticorum etiam grauius occulta, quorum punitio ad ipsos spectat, manifestare.

NB. Nec filii nec studiosi peccant denunciando statim occulta scelera, eò quod nullum inde sequatur dispendium famæ, ideoq; nec paterfamilias nec magistri, tenentur seruare iuris processum, Iudiciforensi præscriptum.

Paterfamilias, Magistri, Prælati, Iudices con- 12
stituere possunt, qui subditorum errata obseruent, & ad illos deferant, tamen cauere debent, ne plus credant, quàm oportet, non facile repræhendant personam (grauiem & honestam) nisi prius patienter audiant. Nec iubeant obseruare

Ff 4 certam

certam personam, quæ alioquin suspecta non est, ne hominis famam absque necessitate lædant, item ne observatorem suam personæ agnoscant. Denunciator etiam ex charitate procedat, certa non incerta referendo.

- 13 Si quis crimen occultum fratris in externo in punibile, quod probare potest, iudiciali denunciatione prodit (nam charitativa sit superiori ut patet hæc autem coram prælato tanquam iudice & capite Ecclesiæ) antequam secreto monuit, is nihil contra iustitiam peccat. Ratio, quia homines externis rebus peccando contra leges, offendunt & republicæ partes sunt, consequenter merentur puniri à magistratu, utpote custode legum, & Iudice malefactorum. Et bonum multitudinis (exemplum) præbet debet bono unius. Nemo tamen tenetur denunciare, nisi crimen sit perniciosum Reipubl.

NB. Iudicialis denunciatio potest etiam esse crimine merè præterito, Evangelica autem seu charitativa, non nisi etiam timeatur crimen, impletur committendum. Peccat tamen contra charitatem qui iudicialiter denunciat occultum crimen punibile, quando speratur per occultam monitionem commendatio Ratio, quia ex eiusmodi criminis, vel alterius occulti publicatione ac punitione non tantum commodi accipit communitas, sed interea magis offenditur, & fama personæ v.c. Clerici quæ uiter læditur.

Coroll. Si coniunx adulterium occultè commisit, quod tamen probari possit, permittitur alteri coniugii innocenti accusare ciuilitè ad instigendum ad uortium: quia hoc ius suum per secretam monitionem vel separationem non ita obtinere potest, sicut

per iudicis sententiam, domestici autem in tali procedere non possunt, sed seruare debent ordinem à Christo præscriptum.

Denunciations de crimine occulto, non præmissa monitione secreta, olim in Ecclesiastico foro repellabantur, hodieque repellere possunt, si sint contra personas graues in dignitate constitutas, nisi publica in famia laborent, id enim postulat ordo à Christo præscriptus: aliàs iam refrigescente charitate & iniquitate abundante, Iudices seculares inquirere solent, V.C. in furta, adulteria, vtpote Reipublicæ valde perniciofa,

C A P. V.

De obligatione Secreti.

Qui secretum (rem alicui clanculum manifestatam, quæ in plurimorum notitiam nondum peruenit) expressa vel tacita conuentione sibi commissum reuelat, contra fidelitatem atque iustitiam peccat ex genere mortaliter, non minus, quam si in depositi contractu fidem violauit, patet ex prouerb. 11. *Qui ambulat fraudulenter, reuelat amici consilium*, tacita conuentione secreti obligantur consiliarij, medici, obstetrix, Iuriconsulti, amici, quibus solatij vel auxiliij causa secreta manifestantur, sine vlllo pacto; manifestare sine necessitate est peccatum contra legem naturalem, de non nocendo proximo, in anima, corpore, honore, fama, fortunæ bonis.

Secretum tibi commissum reuelare potes, si necesse sit auerendum damnum Reipublicæ, personæ innocentis, vel tuum ipsius graue periculum? intellige de crimine pernicioso, & non omnino transactum: nam si transactum, non debes illud prodere

Ff 5

V.C.

V.C. Si Titius homicida lateat, & pro innocenti
 quaestionem adductus & occidendus sit, non o-
 portet, Caij liberandi gratia, prodere Titium,
 qui crimen occultum commiserat. Quandoquid-
 dem nec ipsemet Titius, tibi committens secre-
 tum, si cum aequali, prodere tenetur, ad impe-
 diendam mortem Caij, cuius causam non pro-
 buit, nisi per accidens; Si tamen Titius fugi-
 bi consulere possit, etiam non famae periculo ob-
 beret proditione suo facinore liberare Caium; Si
 ille id facere recuset, licebit tibi, eo de super-
 monito, reuelare secretum Caij liberandi gratia.
 Ratio Conclusionis supra est, ex ordine Charac-
 teris quisque obligatus est ad liberandum inno-
 centem ab iniuria nocentis, etiam cum damno al-
 quo nocentis, si innocens alia ratione defendi non
 possit, V.C. Si Titium a concepto proposito ho-
 minem innocentem occidendi, quod tibi secretum
 reuelauit abducere nequeas, potes & debes man-
 stare.

Quod si secretum cessurum in graue nocentis
 tum eius, qui tibi reuelauit, potes manifestare.
 C. Si quis occulto impedimento obstructus in
 trimonio reuocari non possit, nisi canonice de-
 nunciatur, licita erat denunciatio secreti ob-
 stantiam sacramenti, & ad peccatum con-
 ducendum.

NB. Si V.C. Titius homicidium a se perpetr-
 tum tibi reuelauerit, consilij capescendi gratia, pro-
 stea tu ipse absque Titij culpa in homicidij suscipi-
 nem venias & capite pericliteris, fas tibi erit Titium
 prodere, si alia ratione liberari non possis, quia necesse
 censetur promittendo secretum etiam ad talem o-

sum obligationem extendere voluisse, sed potius præsumitur quisque ex ordine charitatis propriam incolumitatem alienæ antepone.

NB. Sin autem ex reuelatione secreti periclitetur vita eius qui commisit, exinde autem quod secretum celatur, grauissime periclitetur, honor, fama &c. cui commissum est viri prudentis arbitrio æstimandum erit, utrum is, cui secretum (concreditum est, tantam obligationem reticendi in se suscipere voluerit, aut debuerit nec ne, V.C. Vtrum secretum committens nocens sit, an non, aut sponte commisit an rogatus, an in suum duntaxat commodum, an eius, cui commisit. Quare Doctores aduertunt, Ministros & Aduocatos, quibus ob Officium secreta committuntur, & ob eam rem salarium à Republic. vel partibus accipiunt, arctissima obligatione teneri seruare secretum.

Secreta Exercitus vel Reipublicæ sæpe cum vitæ³ periculo seruanda sunt. Ratio, quia salus Reipublicæ tanquam bonum maius atque diuinius anteponendum est propriæ vitæ.

Si expresse promisisti, secretum te seruaturum, etiam cum vitæ periculo, ad id obligaris. Ratio, quia cum talis promissio obiectum honestum habeat, non apparet ratio, cui seruanda non fit, fietque iniuria alteri, si non seruetur. Est probabilis sententia Molina. Qui autem sunt in sententia, quod non liceat vitam suam profundere pro altero priuato, asserunt id legi Charitatis repugnare. Quod si non agatur de magno incommodo committentis secretum, tunc non teneberis seruare secretum cum vitæ discrimine.⁴

Qui per vim aut fraudem secreti cognitionem⁵ assecutus est, proderere non potest, ad vitandum

qualecunque corporis sui periculum, si ex euulgatione æquale periculum imminet illi alteri. Ratio, quicunque iniuriam aliquam intulit, is tenetur iniuriam tollere, & non continuare. Ergo etiam, qui secreti cognitionem per iniuriam acquisiuit, V.C. literas fraudulenter aperiendo, is tenetur secretum suppressere; manifestando autem continuabit iniuriam, sicut qui rem alienam per iniuriam abstulit, non potest ea uti cum domini detrimento, alioquin continuabit iniuriam & grauius peccabit: nec refert discrimen sit æquale, quia in pari causa melior est conditio iniuste læsi, quam lædentis.

C A P. VI.

De Contumelia.

Contumelia est iniusta honoris imminutio facta. Nam Ebrius proprie non infert iniuriam, si calumniatur, tamen ex iniustitia communiua tenetur ad restitutionem, non aliter quam ebrius lædens aliquem in corpore. Distinguitur à detractio-
ne. 1. Obiecto, quia detractio fama læditur, contumeliã honor. 2. Modo; quia contumelia fit coram præsentem, detractio occulte, tum etiam coram absentem contumelia fit statim V.C. erigendo, ut Iureconsultus, l. item apud ff. de iniuriis. *Fama quoq; in presentia denigrari nihil prohibet: ut si coram cui pluribus audientibus, occultum vitium obijcias.* Mortale Matth. 5. *Qui autem dixerit facite.* Veniale in imperfectionem voluntarij, & ratione obiecti in leuis. Nam contumelia, quæ erga patrem, dominum, virum prudentem mortale est, erga subditum, famulum vel puerum est veniale.

NB. Iniuria alia est atrox, alia leuis.

Contumelia tribus modis accidit; scripto, facto, 2
 verbo. Conuicium etiam vitium naturæ per con-
 temptum, V.C. spurium, ioci causa, veniale, nisi ira,
 obiectum) & nisi correctionis causa fiat. Luc. 24.
 Gal. 3.

NB. Conuicium inferenti non licet referre, nisi
 fiat cum moderamine inculpatæ tutelæ, dicendo il-
 lum mentiri.

Libello famoso grauis pœna decreta est iure, et 3
 iam qui inuenit & non lacerauit capitis, dummodo
 tale crimen, quod in libello obiectum erat, morte vel
 tali pœna dignum, iam autem arbitraria pœna im-
 ponitur. Quod si crimen sit publicum, quod Reip.
 punire interfit, & de quo publice accusare licet, non
 est mortale.

Contumelia factio fit, si pudicitia attentata, l. sed
 est quæstionis, item si verberatus, loco conclusus. Vi-
 de irrisionem Christo Domino factam. Matth. 26.

Irrisio parentum graue peccatum est, quod Deus 4
 grauitè puniit iuxta Prouerb. 30. Item irrisio homi-
 nis ob virtutis Exercitium, iuxta 1. Reg. 2.

Iniuriam interdum patimur directè & per nos 5
 ipsos, interdum verò indirectè in aliis personis ad nos
 pertinentibus, vxore, filijs, seruis, sponsa, Clerici re-
 spectu prælati iniuria ad Ecclesiam pertinet. Et qui
 alterius iuri subiectus est, iniuriarum agere non po-
 test, nisi ille absens sit, & nullum procuratorem con-
 stituit, tunc sufficit præsumpta licentia agendi. Quod
 si pater Religiosi sit occisus per iniuriam, neque ipsi,
 nec monasterio. ompetit actio aut ius accusandi, aut
 componendi, nam monasterio nulla iniuria illata, &
 Religiosus veluti Mundo mortuus, non potest stare
 in iudicio. Quod si occiso sit facta ante professio-
 nem,

nem, tunc ius componendi transfertur in monasterium, si bonorum & iurium acquirendorum causa pax sit.

NB. Defuncti cadaveri, sepulchro contumeliam inferri potest, cuius actio ad hæredem pertinet.

- 6 Iniuriarum actio est duplex, Vna civilis ad poenam applicandam actori, quanti is iniuriam aestimaverit, tamen cum moderatione Iudicis, ne Actor in litem iurando, ob affectionem excedat, sicut habetur in l. in actionibus. ff. de in litem iurando; idem obserua in postulatione expensarum: quia pars litigans exprimit quantitatem expensarum, quam iudex postea taxat, & defert iuramentum parum non minus expensum fuisse. Altera est actio iniuriarum ad publicam poenam iudicis arbitrio deferendam.

NB. 1. Iniuriam passus vtram maluerit, civilem vel criminalem actionem instituere potest, sed vtra earum instituta, altera ipso iure tollitur. 2. Vtraque actio poenalis est, neque ad hæredes transit ante litem contestationem. 3. Si civili iniuriam actione postulatus poenae soluendae idoneus non sit, corporaliter puniendus saltem vbi atrox. *Qui non habet in are, luat in corpore.* 4. Si iniuriam passus, in posterum sibi timeat ab aduersario, implorare potest auxilium iudicis, vt compellatur ad cautionem præstandam de non offendendo. Quodque etiam Reus in carcerem securitatis causa tradidi potest, teste Gomez.

- 7 Actio iniuriarum tollitur morte offendenti, si est offensus, nec transit ad hæredes, nisi lis ante contestationem, secus est in actionibus noxalibus, aut ex l. Aquilia de damno dato compensando, hæc enim transeunt ad hæredes.

hæredes iniuriam passi, licet litem non intentauerit, aut contestatus sit.

NB. Crimen publicum, quod quilibet accusare potest, pertinet ad proximum hæredem. 2. Actio iniuriarum tollitur remissione, item per dissimulationem, aut si iniuria affectus sine necessitate locutus est, aut salutauit aduersarium. Pater potest condonare iniuriam illatam filio etiam reclamante filio, non autem è contra.

Quod si Aduersarius iniurians filium persona uilis, filius autem honesta; tum etiam filius inuito patre potest actionem iniuriarum instituere.

Demum extinguitur Actio iniuriarum, si intra annum post illatæ uerbali iniuriæ notitiam agere is intermittat, cui agendi ius competebar. Est enim actio iniuriarum prætoria, quæ annum durat.

Sublata actione iniuriarum manet actio merè civilis ad damni compensationem tendens ex L. Aquilia intra 30. Annos.

C A P. VII.

De Restitutione Fama.

Qui crimen falsum alicui imposuit, etiam per errorem, is dictum suum retractare tenetur. Interdum tamen famæ alienæ consultum satis est, si infamator dicat se deceptum fuisse. Ratio est, quia quicumque causam posuit, unde postea intelligit alteri damnum iniustum oriturum, is ex iustitia tenetur causam tollere, si facile possit, quia si causam à se positam non remoueat, censetur etiam iniustum effectum illius

illius causæ velle. NB. Qui per errorem detraxit, id est, materialiter, ille non tam strictè tenetur ad restitutionem, quam qui formaliter, ille enim restituere tenetur cum damno famæ æquali, V. C. falsum testimonium ferens, tenetur retractare etiam cum vitæ periculo, si alterum in mortis periculum per falsum testimonium coniecit.

Iudex qui sententiam materialiter iniustam sedixisse cognoscit, debet eam retractare.

2 Qui crimen alterius verum, sed occultum prodixit iniuste, is conceptam criminis opinionem aboleri tenetur, quatenus sine mendacio potest, dicendo, se deceptum, se male dixisse; cum enim omne peccatum deceptio sit, verè potest dicere se deceptum fuisse, quando hominem taliter infamavit. Quod si talis formula loquendi non possis retractare, tenetur quotiescunque se occasio offerat, laudare, honorare infamatum à te.

3 Si quis iniuste famam ablatam omnino restituere non potest, omnino liberari videtur, ut non debeat pecunia satisfacere ante Iudicis sententiam. Ratio, quia iustitia commutativa non aliud exigit, nisi restituatur res ablata vel æquivalens; pecunia autem famæ non æquivaleret, tamen ex iustitia vindictæ iudex potest compellere Reum ad satisfaciendum Actori in pecunia.

Axioma illud: *Qui restituere non potest, quatenus debet, restituere debet quatenus potest*, id solum verum est in rebus æquivalentibus, vel quæ eiusdem Ordinis sunt, cuiusmodi non sunt fama & pecunia.

4 Si ex infamia alteri à te aspersa aliud damnum ipsi secutum sit, V. C. semotio ab officio, debes ut causa integrè satisfacere arbitrio Iudicis, transireque hanc

actio ad hæredes, & contra hæredes; quia hæres re-
præsentat personam defuncti, in bonis defuncti non
autem in bonis famæ, iam talia sunt pure perso-
nalia.

Obligatio restituendi famam extinguitur. 1. per
condemnationem spontaneam, excipe nisi infamia
redundet in familiam, tunc condonatio illi nihil
præiudicat. 2. si infamia hominis per obliuionem
penitus deleta sit, cessat enim tunc ratio & obiectum
restitutionis. 3. Si ille, quem tu infamasti, vicissim
te infirmauit, famamque restituere nolit, iuxta Re-
gulam; *quod non cogaris ius suum alteri reddere, si ille recu-
sit tibi reddere tuum*; sed interea iure compensationis
vel retentionis uti potes. Contrarium sentit Na-
uarr.

Ex contumelia alicui irrogata non oritur obliga-
tio restituendi, nisi exinde honor vel fama personæ
apud alios læsa fuit. NB. Nam pro sola iniuria seclu-
so damno nulla restitutio facienda est ante iudicis senten-
tiam: NB. V. C. Si Titium solum priuatim spu-
rium hominasti, nullum ei damnum intulisti, nisi
quod ipsum contristaris, idcirco teneris petere ve-
niam iuxta Matth. 5. Excipe hostis tuus agrè ferens
denuo memoriam fieri istius contumeliæ malit o-
mnino dissimulari, alijs officijs debes hominis offen-
si animum demulcere. Superiores offendentes infe-
riores non tenentur petere veniam, ne dum ni-

*mi seruetur humilitas, regendi
frangatur auctori-*

tas

Gg

PARS